

De

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

What's in a name?

**De Schepper van
bergen én dalen**

*Kinderen en
avondmaal*

Leven uit de bron

Gemeenteopbouw door geloofsopbouw

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, prof. dr. Ad de Bruijne,
drs. Janneke Burger - Niemeijer, dr. Hans Schaeffer
Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

KINDEREN VERPLETTEREN

TEKST: BAS LUITEN, HOOFDREDACTEUR ///

Ik verpletter geen kinderen, zelfs niet van mijn vijanden. Ik sta ook niet te juichen als een ander dat doet. Het lijkt me weinig christelijk. Dus laat ik zoiets niet zingen. In het ND ontstond discussie over het al dan niet zingen van wraakpsalmen. Geloof ik nog wel in het oordeel van God als ik Psalm 137 niet meer laat zingen? Zéker doe ik dat! Wij zingen dat een vuur voor God uit gaat, rondom verterend wie tegen Hem opstaan (Psalm 97).

Door de discussie te voeren rond deze ene vraag, sneeuwt onder waar het werkelijk om gaat. Het centrale punt is, dat God zijn oordelen niet meer *door mensen* laat uitvoeren! Zo was dat wel in de tijd van het Oude Testament: heel Jericho moest worden uitgeroeid, mannen, vrouwen en kinderen, als een oordeel van God. Daarom mocht daar niet geplunderd worden. Wie God lasterde,

werd gestenigd, evenals de overspelige. En Jehu kreeg de opdracht het huis van Achab uit te roeien. Allemaal oordelen van God door de hand van mensen. Zo'n wraakpsalm moet je in die tijd laten staan. Nergens zegt de Heer dat we dit tot aan de jongste dag ongewijzigd moeten zingen. Vandaag, nu de Geest is uitgestort, mogen we alleen zijn Woord als een zwaard hanteren. Daarbij is zijn gebod dat we onze vijand liefhebben, het goede voor hem zoeken en zo vurige kolen op zijn hoofd stapelen. De wraak is aan God, niet aan ons. Zelfs Jezus zag af van wraak en oordeel. Eens zal het eindoordeel aan Hem zijn, maar zolang Hij onder ons was, zocht Hij ieders behoud en oordeelde Hij niet (Joh.12:47). Hij leert ons te gaan in zijn spoor: denk niet in wraak maar zoek ieders redding, zegen wie je vervloekt en geef je ziel over aan God, die alles weet.

IN DIT NUMMER

372

GEMEENTEOPBOUW: EEN GEESTELIJKE ZAAK

Aan de organisatorische kant van het gemeentelven wordt door kerkenraden en commissies veel aandacht besteed. Minstens zo belangrijk is het om tijd en aandacht te besteden aan de inhoud en het geloofsgesprek: waar gaat het echt om, en hoe praten we daar over?

376

SAMEN TERUG NAAR CHRISTUS

Peter Hommes beschrijft hoe in Leerdam gemeenteopbouw plaatsvindt door middel van de cursus *Leven uit de Bron*. Het was een eerlijke zoektocht om gestalte te geven aan het christen-zijn voor de Heer, de naaste en de wereld, met groei in Geestdrift als gevolg.

388

KINDEREN EN AVONDMAAL

Een jaar geleden schreven Bas Luiten en Robert Roth over kinderen en avondmaal. In dit nummer gaan zij beiden in op de reacties die ze hebben gekregen. Luiten schrijft vanuit de invalshoek van het verschil in sacramenten, Roth vanuit het samen één lichaam zijn.

EN VERDER

380 BIJBELTAAL SCHEERMESSCHERP /// 382 WANDELEN MET GOD DE SCHEPPER VAN BERGEN ÉN DALEN ///

384 UIT DE KERKEN /// 385 COLUMN WHAT'S IN A NAME? /// 385 WWW.DEREFORMATIE.NL ///

386 BOEKBESPREKING CHRISTELIJKE MEDITATIE /// 388 KINDEREN EN AVONDMAAL VERSCHIL IN

SACRAMENTEN /// 390 KINDEREN EN AVONDMAAL SAMEN ÉÉN LICHAAM

Gemeenteopbouw: een geestelijke zaak

TEKST: HANS SCHAEFFER, ONDERZOEKER AAN DE TU IN KAMPEN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

De organisatorische kant van het vele goede werk dat in de kerkelijke gemeente gebeurt, staat terecht hoog op de agenda van kerkenraden en commissies. Het is echter belangrijk dat bij al die organisatie de inhoud (waar gaat het om) en het geloofsgesprek (hoe praten we over die inhoud) niet naar de achtergrond verschuiven.

Het nadenken over de organisatie van de kerk heet in de theologie gemeenteopbouw. In dit artikel zal ik om te beginnen schetsen hoe er binnen onze kerken nu met gemeenteopbouw wordt omgegaan en daarbij wat achtergronden weer-geven. Vervolgens zal ik een andere benadering introduceren, die in het tweede thema-artikel (*Samen terug naar Christus*, pag. 376-379) uitvoerig wordt beschreven vanuit de praktijk.

Abstract Gemeenteopbouw is een van de vakken waarin aankomende predikanten aan de Theologische Universiteit geschoold worden – een lastig vak, niet omdat de inhoud zo uitzonderlijk moeilijk is, maar omdat de praktijk van gemeenteopbouw heel complex is. Meer dan bijvoorbeeld pastoraat of preken, is gemeenteopbouw als vak abstract. Het gaat om het overzicht over het geheel van een gemeente, over de verschillende manieren waarop een kerkelijke gemeente func-

tionneert. Dat is veel minder concreet en zichtbaar, veel minder meetbaar en beïnvloedbaar dan het concrete werk van catechisaties of preken maken. Dat merkte ik onlangs tijdens een cursus voor predikanten met daarin een onderdeel gemeenteopbouw. Voorgangers voelen zich op dit terrein meer op afstand staan dan op de andere gebieden van hun werk. Waar komt dat door, en hoe zou je deze afstand moeten evalueren? Om die vraag te beantwoorden, wil ik eerst iets over de geschiedenis van het vak vertellen.

Geschiedenis Binnen de GKv is gemeenteopbouw sinds 1989 een apart theologisch vak. Prof. dr. Mees te Velde heeft het als zodanig op de kaart gezet. Bij zijn benoeming is gemeenteopbouw voor het eerst nadrukkelijk onderdeel geworden van de leeropdracht van een van de hoogleraren in Kampen. Natuurlijk werd er al eerder nagedacht over de organisatie van de kerk. Ook Abraham Kuypers (1837-1920)

had er in zijn opbouw van de theologie aandacht voor. Maar vooral in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw is het vak uitgegroeid tot een volwaardige discipline.

Te Velde schetst twee redenen voor deze ontwikkeling.¹ In de grote protestantse kerken – voorlopers van wat nu de PKN heet – groeide een grote diversiteit in geloofsopvattingen en werd de kerk hoe langer hoe meer naar de marge van de samenleving gedrongen. Gemeenteopbouw werd gezien als een strategie om gemeenten te revitaliseren en leegloop tegen te gaan. De andere ontwikkeling is de opkomst in dezelfde periode van de organisatie- en bestuurswetenschappen op. Daarin werd het menselijk handelen sociaalwetenschappelijk gethematiserd. Binnen de gemeenteopbouw werden deze sociaalwetenschappelijke invalshoeken gretig gebruikt om ook de kerkelijke wereld te bestuderen.

Twee sporen Te Velde publiceerde in de jaren '90 een serie van vier boeken waarin hij de wetenschappelijk-theologische visie op gemeenteopbouw

'Gemeenteopbouw loopt het risico dat het vooral organisatorisch wordt opgepakt'

combineerde met praktijkaanwijzingen voor plaatselijke kerken. Wie deze boeken nu leest, proeft de gereformeerde visie op de kerk en ziet hoe Te Velde veel werk maakt van Bijbels-theologische onderbouwing. Zijn concepten zijn veel minder strategisch van karakter dan die binnen de PKN. Inmiddels is er in de context van ons kerk-zijn en in onze kerken zelf zoveel in beweging dat voortgaande bezinning nodig is. In dezelfde tijd dat Te Velde zijn onderzoek en onderwijs in de gemeenteopbouw begon, werd voor onze kerken het Gereformeerd Vormingsinstituut opgericht, het latere Steunpunt Gemeenteopbouw, inmiddels Centrum Dienstverlening Gereformeerde Kerken. Hier werd geprobeerd om vanuit gereformeerd perspectief aandacht te geven aan de meer strategische kanten van gemeenteopbouw: hoe ga je nu een visietraject in? Wat is de invloed van je eigen persoonlijk functioneren als voorganger op allerlei gemeenteprocessen? Hoe leer je rekening te houden met groepsprocessen? Kerkenraden, commissies en voorgangers hebben bij dit werk veel baat gehad.

Er bestond een bijzondere verhouding tussen deze twee sporen: de wetenschappelijk-theologische aanpak van gemeenteopbouw aan de TU in Kampen, en de praktische, agologische, aanpak binnen het GVI en zijn opvolgers. Ze werden zeker op elkaar afgestemd; binnen de opleiding voor predikanten was steeds meer aandacht voor de praktische kant van het vak gemeenteopbouw, en de agologen hebben goed geluisterd naar de theologen. Maar het zijn toch twee sporen gebleven.

'Het organisatorische dient voluit theologisch te worden ingevuld'

Te organisatorisch Dat denken langs twee sporen heeft gevolgen voor de manier waarop veel predikanten omgaan met gemeenteopbouw. Zij hebben vaak allerlei heel verschillende taken, zoals preken, pastoraat en catechese. Gemeenteopbouw neemt daarbij meestal weinig ruimte in. Mijn vermoeden is daarom dat voor de meeste voorgangers gemeenteopbouw beperkt is tot het inbrengen van belangrijke theologische

noties tijdens bijeenkomsten van onder andere kerkenraad en commissies. Er zijn tenslotte binnen onze kerken vaak genoeg deskundige gemeenteleden die de meer organisatorische kant van het gemeenteleven voor hun rekening kunnen nemen. Gemeenteopbouw binnen orthodox-gereformeerde kerken loopt daarmee het risico dat het vooral organisatorisch wordt opgepakt, en dat basale christelijke overtuigingen slechts aan de rand worden ingebracht – juist het tegendeel van wat prof. Te Velde beoogde. Tegen

Gemeenteopbouw door geloofsopbouw is samen als gemeente groeien in Christus. Hij is de wijnstok waarvan wij de ranken zijn ///

deze achtergrond denk ik dat gemeentepbouw een andere invalshoek moet krijgen met als typering: via geloofsopbouw naar gemeentepbouw.

Ook de postmoderne cultuur die onze kerkleden beïnvloedt, dringt ons daar in belangrijke mate toe. Christenen kunnen niet zomaar een organisatie – en zeker geen specifiek christelijke zoals de kerk – in de lucht te houden. Daarvoor zijn echt heel diepe overtuigingen noodzakelijk, omdat anders het commitment naar het instituut ‘kerk’ heel snel verdampt.

Sociologisch Het is nog minder dan voorheen zinvol om de diepere theologische motivatie voor het kerk-zijn te scheiden van de organisatorische kant van het gemeenteleven. Met andere woorden: het organisatorische dient voluit theologisch te worden ingevuld. Sociologisch gezien is de kerk trouwens veel complexer dan zomaar een organisatie. Zij vertoont wel bepaalde kenmerken van een organisatie, maar daarnaast ook van een sociale beweging die probeert specifieke doelen in de samenleving te bereiken, bijvoorbeeld op diaconaal vlak. En de kerk kan ook gezien worden als een gemeenschap van mensen die zich met elkaar verwant weten, die een eigen identiteit heeft en gezamenlijk symbolen viert om die eenheid te bezegelen; denk aan de doop en het avondmaal.² Ook om deze redenen mag gemeentepbouw niet beperkt worden tot een organisatorische aangelegenheid. Dan reduceren we de kerk

tot een organisatie, en dat doet afbreuk aan het wezen van de kerk.

Geloofszaak Een andere reden om gemeentepbouw meer als een geestelijke zaak te gaan benaderen dient zich aan vanuit het gegeven dat in orthodox-gereformeerde kerken de onderlinge diversiteit toeneemt. Er zijn grote verschillen in geloofsbeleving tussen de generaties. Veranderingen op

het gebied van kerkdiensten (liturgie) en kerk-zijn (kleine groepen) kunnen de gemoederen hoog laten oplopen. Maar ook binnen de generaties kunnen de verschillen groot zijn. De idee dat de kerk gewoon kerk was, dat alles goed geregeld was en we ons vooral moesten concentreren op het behouden van al het goede, ligt achter ons.

De kern is dat de kerk een gemeenschap is van mensen die geloven in God. Wat geloven in God betekent, is in onze postmoderne tijd niet meer vanzelfsprekend, en al evenmin dat al die verschillende mensen toch op de een of andere manier in een gemeente bij elkaar gebracht zijn. De kerk is wezenlijk een geloofszaak.³

Bezinning op de diepe geloofswerkelijkheid van de kerk is noodzakelijk voor gemeente, kerkenraad en predikant. Daarvoor is meer nodig dan een visietraject hier of een inspirerend boekje voor kerkenraadsleden daar. In een tijd waarin christelijke instituten aan alle

kanten onder vuur liggen, en waarin het commitment aan de kerk het zwaar te verduren heeft, kan gemeentepbouw alleen via geloofsopbouw op de juiste manier gestalte krijgen.

Cursus De emeritus PKN-predikant Marius Noorloos (1939) heeft een tweetal boeken geschreven waarin hij vormgeeft aan een traject van gemeentepbouw via geloofsopbouw. *Leven uit de Bron* en *Groeien bij de Bron*. Noorloos was predikant in drie gemeenten, en vervolgens tot 2004 gemeenteadviseur voor de Protestantse Kerk in Gelderland. De vele herdrukken van het eerste boek geven aan dat het voorziet in een behoefte op het terrein van gemeentebrede geloofsopbouw. Kennelijk is het belangrijk dat gemeentepbouw meer is dan het organisatorisch goed regelen van wat er gebeurt.

‘De kerk reduceren tot een organisatie dat doet afbreuk aan het wezen van de kerk’

De boeken vormen samen een cursus die bedoeld is voor predikanten en/of kerkelijk werkers, samen met hun kerkenraad en in een later stadium met hun gemeente. Voor orthodox-gereformeerde

kerken is het een uitgelezen mogelijkheid om een bredere basis te leggen onder een visietraject. Het is een geïntegreerd gemeentepbouwproces waarbij juist de proceskant zorgvuldig is vormgegeven. De boeken van Noorloos geven heldere en toepasbare suggesties voor de vormgeving van het onderlinge geloofsgesprek in de gemeente. In het volgende artikel beschrijft ds. Peter Hommes, predikant van de GKv Leerdam, hoe zijn gemeente met deze

‘De kern is dat de kerk een gemeenschap is van mensen die geloven in God’

cursus aan de slag is geweest. Dat artikel is dus een praktijkvoorbeeld: zo gaat deze cursus in z'n werk, en op deze punten komt dan de nadruk te liggen. Het is mijn wens dat veel gemeenten op deze manier gediend kunnen worden met een bewust geïntegreerd gemeenteopbouwproces.

- 1 In: A.L.Th. de Bruijne (red.), *Gereformeerde theologie vandaag*. Barneveld (Vuurbaak), 2004, p. 133.
- 2 Gert de Jong, *Doen alsof er niets is. Sociologische gevalsstudie over een kerkelijke gemeente als dynamische configuratie*. Wageningen (Ponsen & Looyen), 2008.
- 3 Vgl. A. van de Beek, *Lichaam en Geest van Christus. De theologie van de kerk en de Heilige Geest*. Zoetermeer (Meinema), 2012.

Cursus

De projectgroep Permanente Educatie Predikanten (PEP) van de Theologische Universiteit in Kampen organiseert binnenkort met de stuurgroep Gemeenteopbouw en Toerusting van de Nederlands Gereformeerde Kerken twee bijeenkomsten. Hierin wordt verder ingegaan op inhoud en opzet van gemeenteopbouw via geloofsopbouw. Ds. Marius Noorloos geeft als docent/trainer een toelichting op de mogelijkheid om trainingen te volgen in het seizoen 2012/2013. Belangrijk is dat bij deze trainingen predikanten, kerkelijk werkers én hun kerkenraden betrokken zijn. Ook belangstellenden uit andere kerken dan GKv en NGK zijn welkom.

Bij voldoende aanmeldingen (minstens 20 per bijeenkomst) vindt de eerste bijeenkomst plaats op dinsdag 5 juni in kerkelijk centrum De Brug, van Hogendorp plein 2 in Gouda en de tweede op donderdag 7 juni in de Jeruzalemkerk, Windesheimstraat 1 in Zwolle. We beginnen om 10.30 uur en eindigen ongeveer 15.00 uur. Vanwege sturen van informatie en reserveren van de lunch is *uiterlijk 1 juni* aanmelding nodig bij het secretariaat van de Universiteit, secretariaat@tukampen.nl t.a.v. Jolanda Zweers. De kosten bedragen € 10 p.p.

- advertentie -

Donatus verzekert vertrouwd

Donatus verzekert kerkgebouwen en wat daar bij hoort, zoals ruimtes voor kinderopvang, doopvonten, kanselbijbels en orgels. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

Toen ik in juli 2009 verbonden werd aan de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) in Leerdam, lag er een duidelijke vraag op tafel: hoe kunnen wij als gemeente in een tijd die verandert, met mensen die veranderen, kerk van Jezus Christus zijn met gereformeerde wortels? Kan hierbij een tegenstelling tussen 'buiten' en 'binnen' worden overstegen?

Hart voor de Heer, voor elkaar en voor de wereld

TEKST: PETER HOMMES, PREDIKANT TE LEERDAM ///

De gemeente was een paar jaar vacant geweest en in die tijd was er weinig veranderd. Over het waarom, wat en hoe van veranderingen wilde de kerkenraad graag samen met een predikant nadenken. Leerdam is hierin niet uniek; in veel kerken leeft deze vraag. Graag deel ik daarom de ervaring die ik als predikant heb opgedaan met kerkenraad en gemeente in Leerdam.

Geestdrift Uiteraard duurt het als beginnend predikant een tijd voordat je een gemeente hebt leren kennen. Je raakt betrokken bij de eigen geschiedenis en achtergrond van gemeenteleden, bij hun enorme inzet voor de gemeente, maar ook bij hun pijn uit het verleden. Sommige gemeenteleden hebben het kerkgebouw nog eigenhandig opgebouwd en hebben er een lange geschiedenis, andere gemeenteleden

komen van buiten, met ervaringen vanuit andere kerken. Er is in Leerdam een grote groep jongeren, wat aan de gemeente een eigen dynamiek geeft. Uit de eerste gesprekken met gemeenteleden bleek dat de behoefte aan veranderingen vooral voortkwam uit een gemis: een gemis van gezamenlijke bezieling en een gezamenlijk doel. Er was veel warmte en omzien naar elkaar, maar men miste toch een vorm

van gemeenschap. Men verlangde naar meer Geestdrift. Met Geestdrift bedoel ik de bezieling door de heilige Geest. Maar hoe bereik je dat in een gemeente? Geestdrift is niet maakbaar. Om Geestdrift te kunnen ontvangen, moet je samen terug naar de kern van het geloof: Jezus Christus.

Cursus Toen deed zich voor mij de gelegenheid voor de basiscursus 'Bouwen aan de kern van de kerk' te volgen. Deze cursus is opgenomen in het aanbod van de Permanente Educatie Predikanten die wordt aangeboden door de Theologische Universiteit in Kampen. In deze cursus wordt gebruik gemaakt van het boek *Leven uit de Bron, via geloofsopbouw naar gemeenteopbouw*¹. Deze titel sprak mij meteen aan: geen gemeenteopbouw zonder geloofsopbouw. Terug naar de Bron van ons geloof, Jezus Christus zelf, leek mij een vruchtbare weg voor het nadenken over de eigen identiteit.

Het bijzondere van deze cursus is de eenvoud ervan. Veel gemeentes kennen de drieslag Boven, Binnen en Buiten, een drieslag die al zou oud is als de kerk zelf. In *Leven uit de Bron* komt deze drieslag op een andere manier terug: hoe heb je als gemeente en persoonlijk hart voor de Heer, hart voor elkaar als zijn volgelingen en hart voor zijn bevrijdend werk in de wereld? Dit is de drievoudige kern van gemeente-zijn. Dat lijkt op Boven, Binnen en Buiten, maar is minder abstract en direct gekoppeld aan Christus. *Leven uit de Bron* is samen terug naar Christus – eenvoudig, maar enorm heilzaam.

De kerkenraad stemde in met het idee een zestal bezinningsavonden te plannen. De opzet was dat ik de cursus *Leven uit de Bron* zou volgen en deze direct kon verwerken met de kerkenraad. Deze verbinding tussen cursus, predikant en kerkenraad bleek bijzonder goed te werken.

Samen met de kerkenraad

Hoewel niet alle broers in de kerkenraad van meet af aan enthousiast waren over de cursus en over de extra tijdsbelasting die de bezinningsavonden met zich meebrachten, begon er tijdens die avonden toch iets te groeien. Eén van de broers zei het zo: 'Er is bij deze cursus geen

sprake van een succesverhaal: het is een eerlijke en open zoektocht om gestalte te geven aan ons christen-zijn voor de Heer, je naaste en de wereld.' Het werd als weldadig ervaren als kerkenraad de tijd te nemen voor het contact met God en met elkaar en open door te spreken over specifieke thema's.

Dat doorspreken met elkaar is een belangrijk element in *Leven uit de Bron*. De methode wordt getypeerd door de letters CBA. Eerst is er ruimte voor Communicatie, met God en met elkaar. Dat betekent inhoudelijke Bijbelstudie – niet alleen 'een stukje lezen als opening van de vergadering', maar het eerlijk beluisteren van het evangelie – en tijd en ruimte voor het delen van persoonlijk wel en wee. Het verwoorden van ons geloof in God en het uitspreken van onze zorg voor elkaar resulteerde in een open

sfeer, waarin ook kwetsbare onderwerpen konden worden besproken. Dat gebeurde tijdens de Bezinning, waarbij we nadachten over de identiteit van onze gemeente aan de hand van de drievoudige kern van gemeente-zijn. Iedereen las hiervoor thuis als voorbereiding een gedeelte uit het boek *Leven uit de Bron*.

Tot slot leidde dit tot het verwoorden van Activiteiten, concrete bouwstenen voor de gemeente.

Gaandeweg het proces kwam er steeds meer Geestdrift in de kerkenraad en daarmee ook het verlangen dit met de gemeente te delen. Omdat de broers in de kerkenraad vanaf het begin hierbij betrokken zijn geweest, konden zij hierin ook leiding geven aan de gemeente.

Bouwstenen Het proces van bezinning leidde zoals gezegd tot het formuleren van een aantal 'bouwstenen'. Dit is het punt waarop dit project verschilt van andere projecten van gemeenteopbouw: er wordt een concrete vertaalslag gemaakt naar de praktijk van het gemeentelieven. Waar tijdens eerdere projecten, ook in Leerdam, het enthousiasme langzaam maar

zeker weer wegebde, worden in deze cursus de aandachtspunten concreet uitgewerkt in bouwstenen voor de praktijk, die voor de hele gemeente toepasbaar zijn. Er worden doelen gesteld waar iedereen mee aan de slag kan, en wel zo concreet mogelijk.

In plaats van 'we moeten meer tijd nemen voor God'

wordt het dan bijvoorbeeld 'laten we met regelmaat zangdiensten organiseren om God te aanbidden'. In plaats van 'we moeten elkaar liefhebben'

'De behoefte aan veranderingen kwam vooral voort uit een gemis van een gezamenlijk doel'

'Deze verbinding tussen cursus, predikant en kerkenraad bleek bijzonder goed te werken'

wordt het bijvoorbeeld: 'in kleinere kringen elkaar ontmoeten en diensten samen voorbereiden'. En, een laatste voorbeeld: niet 'we moeten gastvrije gemeente zijn', maar bijvoorbeeld: 'laten we maaltijden organiseren voor eenzame mensen in Leerdam'.

Samen met de gemeente De gemeente van Leerdam merkte dat het bezinningstraject binnen de kerkenraad een bijzondere uitwerking had, en het verlangen groeide om hierbij betrokken te raken. Omdat de kerkenraad zelf de cursus had gevolgd en de groei had doorgemaakt, kon zij de gemeente hierin in het volgende seizoen voort-

gaan. Op een introductieavond voor de gemeente werd het jaarthema *Leven uit de Bron* geïntroduceerd. Op deze avond is benadrukt dat deze methode van gemeenteopbouw geen wondermiddel is, maar kan- sen biedt om samen te groeien. Voorop stond niet het formuleren van een visie en een strategie, maar het groeien in geloof, hoop en liefde, ofwel het verdiepen van onze identiteit in Christus. Daarna volgden vier themazondagen. De praktische uitvoering van deze themazondagen lag in handen van de commissie gemeenteopbouw. De eerste themazondag werd gecombineerd met een gemeentedag op zaterdag. In de dienst op zondag volgde een introductie van het jaarthema. Daarna volgden drie zondagen rond de thema's 'hart voor de Heer', 'hart voor elkaar als zijn volgelingen' en 'hart voor zijn bevrijdend werk in de wereld'. Met andere woorden: hoe kunnen wij onze Heer vinden, volgen en vertegenwoordi-

gen? Deze zondagen begonnen telkens met een themadienst, waar de jongeren van de gemeente aan meewerkten. Het thema werd in preek en liturgie uitgewerkt. Daarna werd er in kleinere groepen doorgesproken over het thema door middel van Bijbelstudie. Ook was er aandacht voor elkaars wel en wee, waardoor gemeenteleden elkaar ook beter leerden kennen en elkaar daadwerkelijk tot een hand en voet konden zijn.

Verder werden er bouwstenen bedacht en werd er gebeden. De ochtend werd gezamenlijk afgesloten met zingen en gebed. Daarna volgde een gemeentemaaltijd.

Geestelijk leidinggeven

Tijdens deze periode stond er in de hal van de kerk een groot bord met drie luiken, waarop de bouwstenen konden worden geplakt, bij ieder aspect van de drievoudige kern: hart voor de Heer, hart voor elkaar als zijn volgelingen en hart voor zijn bevrijdend werk in de wereld. Op de laatste themazondag, die nog moet plaatsvinden, gaan we als gemeente de uiteindelijke bouwstenen kiezen waar we de komende jaren mee bezig willen gaan.

De themazondagen zijn telkens door meer dan 2/3 deel van de gemeenteleden bezocht. Dit geeft aan dat het proces breed gedragen wordt door de gemeente. De kerkenraad en de commissie gemeenteopbouw krijgen ook positieve feedback over de opzet van dit gemeenteproject en de uitwerking ervan in de gemeente.

Wat sterk is aan dit proces, is dat de

gemeente zelf werkt aan geloofsverdieping en het verwoorden van het gedeelde verlangen. De kerkenraadsleden functioneren hierbij als gespreksleiders en de predikant heeft een begeleidende, adviserende, geestelijke rol.

Zo wordt er niets van bovenaf opgelegd door een kerkenraad of een predikant. Deze vorm van geestelijk leidinggeven is een uitdaging voor de kerkenraad. Zij spreken met gemeenteleden over hun leven voor God aan de hand van de drievoudige kern van gemeente-zijn.

Remmende krachten Tijdens het proces, zowel in de kerkenraad als in de gemeente, kwamen er remmende krachten² naar boven: reserves en soms verzet. Dit kon in alle openheid worden besproken.

Sommige gemeenteleden voelen zich ongemakkelijk als van hen verwacht wordt dat ze zich kwetsbaar opstellen in een groep. Zij voelen zich daarvoor niet veilig genoeg in de gemeente. Soms wordt dit veroorzaakt door negatieve ervaringen in het verleden met gemeenteleden of kerkenraad. Deze gemeenteleden haken af omdat zij die openheid niet kunnen en durven geven.

Andere gemeenteleden hebben moeite met de gezamenlijkheid van het proces.

Omdat een meerderheid van de gemeente meedoet, voelt meedoen als een verplichting, en dat roept bij hen weerstand op. Verder zijn er gemeenteleden die moeite hebben met de uitwerking van het project op de gemeente.

Niet alleen de sfeer verandert, er worden ook concrete veranderingen voorgesteld wat betreft gemeenteleven en liturgie. Deze gemeenteleden ervaren zulke veranderingen als negatief,

Voorop staat niet het formuleren van een visie en een strategie, maar het groeien in geloof, hoop en liefde'

'Zo kleurt het geloof in Christus alle vergaderingen en bijeenkomsten'

De Hoeksteen, het gebouw van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Leerdam ///

'Afgezien van deze uitkomst, is het proces zelf van minstens zo grote waarde geweest'

omdat ze meer tijd nodig hebben om aan deze veranderingen te wennen. Met het benoemen van deze remmende krachten wil ik aangeven dat het gemeenteproces in Leerdam geen succesverhaal is. Het is echt een oefening in hoe je elkaar serieus blijft nemen en meeneemt in het geloof in Christus, om telkens terug te gaan naar de Bron. Jezus Christus schenkt vergeving, genezing en bevrijding en groei door zijn Geest.

De kerkenraad heeft geprobeerd iedereen hierbij de ruimte te bieden die hij of zij nodig heeft. De bijeenkomsten zijn niet verplicht, je wordt wel van harte uitgenodigd, ook als je te gast bent in de gemeente. Je hoeft zelf geen bouwstenen aan te dragen, maar de bouwstenen die gekozen worden zijn wel gemeentebrede bouwstenen.

Waardevol In Leerdam zijn we nu bijna aan het einde van het seizoen *Leven uit de Bron*. Er volgt nog een themazon-dag waarop we een keuze maken uit de door gemeente en kerkenraad verzamelde bouwstenen. Zo formuleren we

doelen die breed worden gedragen in de gemeente. Afgezien van deze uitkomst is het proces zelf van minstens zo grote waarde geweest.

Veel gemeenteleden verlangden er naar om in het verlengde van de kerkdienst elkaar te ontmoeten en open en eerlijk te spreken over de Bijbel, het geloof en het persoonlijke leven voor God. Deze mogelijkheid was er dit seizoen in wisselende groepen, zodat je ook broers en zussen kon ontmoeten die je normaal

minder spreekt buiten de kerkdiensten om. Het was een uitdaging voor gemeenteleden zich dan toch kwetsbaar op te stellen. Doordat dit mogelijk bleek, is er meer openheid ontstaan en bereidheid om elkaar te aanvaarden en voor elkaar te zorgen. Ook werd de communicatie

eerlijker en zorgvuldiger.

Binnen de kerkenraad, maar ook in de verschillende commissies en Bijbelstudiegroepen is er structureel aandacht gekomen voor het geloofsgesprek en het delen van wel en wee. Zo kleurt het geloof in Christus alle vergaderingen en bijeenkomsten.

Daarnaast hebben we het voornemen

om iedere twee jaar een gemeente-project te organiseren, zodat we deze groei kunnen vasthouden. We hopen daarmee op blijvende bezieling, omdat we bewust als gemeente blijven putten uit de Bron.

Samenvattend betekent *Leven uit de Bron* in de gemeente van Leerdam dat de ontmoeting met Christus en met elkaar verdieping heeft gebracht in het gemeenteleven, waardoor er meer Geestdrift en Geestkracht is ontvangen. Vanuit onze ervaring kan ik kerkenraden en predikanten die zoeken naar nieuwe bezieling van harte aanbevelen om samen de cursus 'Bouwen aan de kern van de kerk' te volgen en er in de gemeente mee aan de slag te gaan.

1 Ds. Marius Noorloos, *Leven uit de Bron, via geloofsopbouw naar gemeenteopbouw*. Utrecht (VBK-media/Kok), 2011 (7e bijgewerkte druk).

2 Een term die ik ontleen aan Sake Stoppels, *Voor de verandering, werken aan vernieuwing in de gemeente en parochie*. Zoetermeer (Boekencentrum), 2009, p. 75-77. Jan Hendriks spreekt in dit verband over het onderscheid tussen drijvende krachten en weerhoudende krachten. Marius Noorloos spreekt in *Leven uit de Bron* over remmende invloeden.

BIJBELTAAL

Scheermesscherp

'TOEN WIERP DEGENE DIE OP DE WOLK ZAT ZIJN SIKKEL OP DE AARDE, EN DE AARDE WERD GEOOGST'

Openbaring 14:16

De wolk bij Jezus' hemelvaart maakt de aanwezigheid van de hemel zichtbaar. Zo was het tijdens Israëls tocht door de woestijn en bij de opening van Jeruzalems tempel. Zo was het in het visioen van de Mensenzoon die voor God verschijnt (Dan. 7:13). Zo is het ook met Jezus bij zijn vertrek vanaf de Olijfberg: Hij wordt opgenomen in een wolk. Wanneer op Gods woord een wolk nadert, raakt de hemel de aarde.

Het boek van de Onthullingen opent met woorden die aan de engelen van de Olijfberg doen denken. 'Hij komt te midden van de wolken, en dan zal iedereen Hem zien' (Opb. 1:7). Direct laat Hij zich aan Johannes zien: 'Iemand die eruitzag als een mens'. Hij is het, mijn Heer en mijn God! Zijn aanwezigheid vervult de huizen waar de kandelaars staan, waar zijn Woord in de wereld woont, terwijl we afwachten wanneer de wolken van de hemel Hém zullen onthullen: als de mensen 'de Mensenzoon zien komen op de wolken van de hemel, bekleed met macht en grote luister', zoals Hijzelf voorzegde (Mat. 24:31). Voordat Hij werkelijk weerkomt, prent de Geest ons nog één keer het beeld in: Jezus met wolkenwit omgeven. Nu vormen de wolken geen wagen, maar zijn een troon voor de Mensenzoon, middenin de onthulling van oorlog

op aarde. 'Toen zag ik dit: een witte wolk, en daarop zat iemand die eruitzag als een mens' (Opb. 14:14). Hij draagt twee symbolen: een gouden krans op zijn hoofd en een scherpe sikkel in zijn hand – de krans van de overwinnaar en een sikkel om te maaien. De Mensenzoon hanteert een halve cirkel van metaal, de binnenrand tot scheermesscherpte geslepen. Is dat mijn Heer en mijn God?

Ik kan er niet omheen. Hij troont op de wolken waarmee Hij straks komt. 'Toen wierp Hij zijn sikkel op de aarde, en de aarde werd geoogst.' Het is een tweevoudige oogst. Het eerst is het graan aan de beurt. Het seizoen sluit af met de druivenoogst. Het volle graan staat voor hen die het Woord gehoord en begrepen hebben (Mat. 13:23). Maar de overrijpe druiven zijn zij in wie de zonde gist. Van beiden wordt op een dag het leven afgesneden.

Christenen wachten niet op de man in het zwart met de zeis, maar op de sikkel van de Mens in het wit. Hij heeft de sleutels van de dood en het dodenrijk. Voordat Hij deze onthulling deed, sprak Hij zalig: 'Gelukkig zijn zij die vanaf nu in verbondenheid met de Heer sterven' (Opb. 14:13). Geen mens ontkomt aan de sikkel voordat Hij weerkomt. Tot die tijd wordt de pijn van de scheermesscherpe sikkel verzacht met de zalf van zo'n zaligspreekend.

*Wanneer op Gods woord een wolk nadert,
raakt de hemel de aarde*

De Schepper van bergen én dalen

TEKST: WOUTER VAN VEELEN, PREDIKANT TE LOENEN-ABCOUDE /// FOTO: FRANK KOVALCHEK VIA FLICKR.COM

Hoe groot mag God zijn? Die vraag drong zich een paar maanden geleden aan me op toen ik in mijn stille tijd 1 Koningen 20 doorlas over de strijd die het volk Israël voert met de Arameeërs.

Koning Benhadad van Aram trekt op tegen koning Achab van Israël. In een eerste veldslag worden de Arameeërs verslagen. De raadsheren van de verslagen koning laten zich niet uit het veld slaan: 'De Israëlieten hebben ons verslagen omdat hun God een berggod is. Maar als we in de vlakke met hen strijden, zullen wij hen zeker verslaan' (1 Kon. 20:23). Een typisch heidense gedachte: goden zijn, evenals mensen, geografisch gebonden. Een jaar later staan de legers opnieuw tegenover elkaar. Nu in de open vlakke. Succes verzekerd! Maar de enige echte God laat zich niet kleineren: 'Dit zegt

de HEER: Aram heeft gezegd dat de HEER een berggod is, en niet een god van de vlakten. Daarom zal Ik deze hele legermacht aan jullie uitleveren, zodat jullie beseffen dat Ik de HEER ben' (1 Kon. 20:28).

Hoe groot mag God zijn? Houd ik Hem klein, als een onbeduidend berggodje? Of eer ik Hem als de Schepper van bergen én dalen?

Hoe groot mag God zijn? Opeens kon ik niet meer om die vraag heen. Blijkbaar had ik huiswerk te doen. Het werd de rode draad in mijn preken. Waar ik ook over preekte, de vraag kwam telkens terug. En het spitste zich toe op de Persoon van Jezus Christus.

Misdadigers Het was deze vraag die ik de gemeente voorhield, toen ik over Marcus 8 preekte. Jezus vraagt aan zijn leerlingen: 'Wie zeggen de mensen dat ik ben?' (Marc. 8:27) Hun antwoord is opmerkelijk: 'Johannes de Doper, en anderen zeggen Elia, en weer anderen zeggen dat u een van de profeten bent' (Marc. 8:28). Jezus mag volgens de mensen best iemand zijn. Een boeiend persoon, wijs man, groot profeet. Een man met het kaliber van Elia! Maar Hij mag niet zijn wie Hij zegt dat Hij is: de Messias. Jezus mag van alles zijn, Hij mag echter niet Alles zijn. In de kern komt dat neer op een 'kruisigt Hem' (Van Bruggen).

Hoe zit dat met mij? Hoeveel ruimte krijgt Jezus Christus in mijn leven? Is Hij ook mijn Messias?

Krik De vraag werd indringender toen ik over de twee misdadigers aan het kruis preekte. Beiden hebben ze over Jezus en zijn Koninkrijk gehoord. Hun houding ten opzichte van de Messias is echter totaal verschillend. De ene misdadiger ziet Jezus hoogstens als een hulpmiddel om van het kruis af te komen. John Piper zegt het treffend in een van zijn preken: deze man ziet Jezus als een krik waarmee je de band van je auto vervangt. Handig als je pech hebt, maar meer ook niet. De andere misdadiger beseft dat de Vredesvorst naast hem hangt. Vol eerbied belijdt hij zijn schuld en bewijst hij Jezus alle eer: 'Jezus, denk aan mij wanneer u in uw koninkrijk komt' (Luc. 23:42). Uit Jezus' antwoord blijkt dat het niet om het even is hoe je over Hem denkt: 'Nog vandaag zul je met Mij in het paradijs zijn' (Luc. 23:43).

Zelfverlossingsproject Hoe groot mag Jezus zijn? Door bezig te zijn met die vraag, merkte ik dat mijn liefde voor Christus groeide. Ik kwam ook iets anders tegen. In mijn streven om Christus centraal te stellen in mijn leven liep ik soms vast. Ik moest oppassen niet te drammerig te worden. De genade dreigde uit beeld te verdwijnen. Het werd een zelfverlossingsproject. Christus centraal stellen: dat is nou precies wat ik zelf niet kan doen. Dat krijg ik nou niet voor elkaar. Zou Paulus dat bedoeld hebben toen hij schreef dat we in ons streven door Christus rechtvaardig te worden, zondaars blijken te zijn (Gal. 3:17)?

Spagaat Tijdens een Alpha-Cursus werd ik met de neus op de feiten gedrukt. Iemand zei: 'Ik zou graag meer van God willen ervaren.' Anderen vielen haar bij. Een levende relatie met God hebben, als dat eens zou kunnen. Maar toen ik vroeg of ze God wel eens uitgenodigd had om in haar leven te komen, klapte ze dicht. De deur van mijn hart wagenwijd openzetten? Nooit van mijn leven. Dan geef je de regie uit

'We verlangen ernaar

én we moeten er

dikwijls niet aan

denken: dat Christus

alles in allen zal zijn'

handen, gaf ze eerlijk toe. Dan komt alles aan het licht, ook de dingen die je liever voor Hem (en voor jezelf) verborgen houdt. Die prijs is te hoog. We gaan met de Schepper om, op dezelfde manier als wij met mensen omgaan die onverwachts voor de deur staan: het komt eigenlijk nooit gelegen. De Heer is welkom – alleen als het ons uitkomt. Dit is de spagaat waar we allemaal inzitten: we verlangen ernaar én we moeten er dikwijls niet aan denken: dat Christus alles in allen zal zijn (Kol. 3:11). We zijn heilige én zondige mensen. Er is geen dictator die vrijwil- lig de macht uit handen geeft. Naarmate je God beter leert kennen, leer je jezelf beter kennen: in ieder van ons schuilt een tiran. God en Christus centraal stellen: we kunnen het niet en uit onszelf willen we het ook niet. Zelfs de meest vrome christen heeft plekken in zijn hart waar Christus niet welkom is. Jezus zegt: 'Wie achter Mij aan wil komen, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis op zich nemen en Mij volgen' (Mat. 16:24). Onze Heer vraagt het onmogelijke.

God is trouw Wie oprecht Christus wil volgen, komt zichzelf tegen. Vroeg of laat stel je dezelfde vraag als de discipelen: 'Wie kan er dan nog gered worden?' (Marc. 10:26).

Maar dan biedt Jezus ook een uitweg: 'Bij mensen is dat onmogelijk, maar niet bij God, want bij God is alles mogelijk' (Marc. 10:27). Dit mag ik – God zij dank – telkens ontdekken: alles wordt door zijn genade gedragen. Jezus staat niet alleen garant voor onze rechtvaardiging, ook voor onze heiliging. In de praktijk van je geloofsleven kun je daar niet omheen: alles is genade, sola gratia. Hij is trouw, ik niet. Hij moet groter worden en ik kleiner (Joh. 3:30). Dat zal Hij echter in mij moeten doen, ik kan het zelf niet. Prijs Hem: je mag putten uit de bron van zijn liefde.

Vurig gebed Nu is het wonderlijke dat dit ons niet passief maakt. Integendeel. God wil juist dat ik me met hart en ziel inzet voor het evangelie! Maar altijd in het besef dat ik in alles gedragen wordt door Hem die zijn leven voor mij gaf. Zo mag je met vallen en opstaan achter Hem aangaan en merk je tot je

eigen verbazing: Hij wordt groter! Sla de Dordtse Leerregels er maar op na, met name het hoofdstuk over volharding. Eén aspect wil ik daaruit oplichten: vurige gebeden. Hoe groot mag God zijn? Die vraag is mijn vurig gebed geworden: Heer, ik vraag U om de grootste te zijn in mijn leven. Want U bent de weg, de waarheid en het leven.

'Dit mag ik – God

zij dank – telkens

ontdekken: alles

wordt door zijn

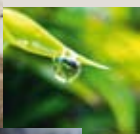
genade gedragen'

*Heer Jezus wil ons geven
die enige weg te gaan. (Gezang 62:4)*

Word abonnee van De Reformatie met o.a. aandacht voor:

'Het gaat erom dat de jeugdleader geworteld is in Gods liefde. Dat is de start van goed jeugdwerk.'

'Het gaat om ons hele hart en ons hele leven van aanbidding voor Hem'

Terugloop van de tweede kerkdienst: een geestelijk probleem?

'Eigenlijk lijkt hardop Bijbellezen nog het meest op het voorlezen van een brief van een vriend'

Speciaal voor u hebben we een extra voordeel: tot 1 januari 2013 De Reformatie voor € 19,-

Profiteer snel, want de aanbieding is slechts tijdelijk geldig. Ga naar www.dereformatie.nl of bel 0529 - 43 88 90.

De Reformatie verschijnt tweewekelijks. Deze aanbieding is geldig tot en met 1 september 2012

Dat is
maar liefst
50% korting!

UIT DE KERKEN

Bedankt:

Voor Schildwolde: P. Poortinga te Drachten-Zuid/West.

Voor Utrecht-Centrum: J.R. Douma te Haarlem.

Beroepen

Te Leens: kand. J.M. Beute te Kampen.

Te Hoogeveen: H.J. Messelink te Zwolle-Zuid.

Te Franeker-Sexbierum: kandidaat W. Jagersma te Kampen.

Aangenomen:

Naar Nieuwleusen: L.H.Th. Kooij te Leidsche Rijn.

Naar Delft: H.J. Roosenbrand, die bedankte voor Eindhoven-Best.

Jubileum:

3 mei Veenendaal | vijftintig jaar predikant: ds. J. Holtland (1958).

Samenkomsten Vlieland

Op Vlieland zullen dit jaar D.V. zondagse samenkomsten van de GKv gehouden worden van 8 juli t/m 26 augustus 2012 in de Nicolaaskerk van de PKN Gemeente op Vlieland. De aanvangstijden zijn 8:15 en 17:00 uur. Broeders die willen voorgaan kunnen contact opnemen met Joop van den Akker, Canadawegje 1, 9983 RE Roodeschool. Tel. 0596 516094, mobiel 06 13877767.

**HIER KAN
IK WONEN.
JUIST OMDAT ER
STRUCTUUR EN
REGLS ZIJN.**

ELEOS BESCHERMD WONEN VOOR JONGEREN

Voor jongeren (12-21 jaar) met een IQ van 80 en hoger die een psychiatrisch probleem hebben, zoals een autismespectrumstoornis. Kijk op eleos.nl of bel 088-892 02 50.

WOONVORMEN, MET EEN HERKENBAAR CHRISTELIJK SIGNAATUUR, IN EDE, KRIMPEN AAN DEN IJSSEL EN WEZEP.

**'Ik heb God en mezelf
beter leren kennen'**

De bijbelschool voor jou!

- Verrijk je bijbelkennis
- Leer getuigend leven
- Verdiep je geloof

**Bezoek ons Open Huis
op 19 juni!**

de Wittenberg
leert en leeft

What's in a name?

TEKST: CAROLA SCHOUTEN, TWEDE KAMERLID VOOR DE CHRISTENUNIE ///

De deadline voor het inleveren van deze column viel samen met een andere deadline: het sluiten van een begrotingsakkoord voor 2013. In iets meer dan 48 uur moesten er grote en pijnlijke knopen worden doorgehakt; een enorme verantwoordelijkheid met een ongekende dynamiek.

Het begon allemaal direct na 21 april, de zaterdag waarop Geert Wilders aangaf de stekker uit het Catshuis-overleg te trekken. Midden in een financiële crisis was een politieke crisis geboren. In de weken die daaraan vooraf gingen, had Arie Slob er al voor gepleit om de Tweede Kamer te betrekken bij de grote keuzes die gemaakt moesten worden. Dat werd des te urgenter toen Hero Brinkman de PVV-fractie verliet en de basis voor een akkoord steeds smaller werd. Toen Rutte met lege handen stond, moest er initiatief komen vanuit de Kamer. Althans, dat besef leefde sterk bij een drietal partijen die eerder de Kunduz-coalitie hadden gevormd. In de wandelgangen was er overleg en op dinsdagavond 24 april kwamen

Wouter Koolmees (D66), Ineke van Gent (GroenLinks) en ondergetekende bij elkaar om de plannen van de partijen door te nemen, op zoek naar de overeenkomsten. Er ontstond een balkonakkoord, verwijzend naar de gesprekken die we hadden op het balkon van de kamer van Koolmees. In anderhalf uur tijd kwamen we al tot een pakket van 8 miljard. De basis was er. Er gloorde perspectief.

Op woensdagochtend 25 april besloten de drie fractievoorzitters de verkenning voort te zetten, samen met minister De Jager. Wat volgde was een etmaal van dooronderhandelen, eerst zonder en later met CDA en VVD. De gesprekken waren constructief, maar bij vlagen zeker ook spannend. Toen ik woensdagnacht met Arie Slob de zaal verliet voor een zeer korte nachtrust was het nog moeilijk in te schatten of het zou gaan lukken. Op donderdagochtend werden de gesprekken voortgezet. Langzaam maar zeker kwamen we vooruit. De contouren stonden, maar de moeilijkste beslissingen kwamen aan het einde. Er werd kort geschorst, we

keken elkaar nog een keer diep in de ogen en toen overwon het verantwoordelijkheidsgevoel het van de partijbelangen. Er was een akkoord. Het is een onwaarschijnlijke week geweest, waarin we allemaal beseften dat er pijnlijke besluiten genomen moesten worden. Euforisch was de stemming dan ook allerm minst. Maar het was tegelijk hét moment waarop de politiek moest tonen waartoe zij in staat is in het belang van het land en met het oog op de toekomst. In alle bescheidenheid ben ik dan ook bovenal dankbaar dat het gelukt is – dat vijf partijen in staat waren om over hun eigen belangen heen te stappen.

Het akkoord heeft inmiddels al vele namen gekregen: het begrotingsakkoord, het wandelgangenakkoord, het balkonakkoord, het lenteakkoord, het Kunduzakkoord. Ach, *what's in a name*. Zelf vind ik deze wel sterk: het konduz akkoord...

WWW.DEREFORMATIE.NL

Laat ons via post, mail, Twitter of via de website weten wat u van De Reformatie vindt en wat u graag in De Reformatie zou willen lezen. Adressen vindt u in de colofon.

De stelling waarop u naar aanleiding van dit nummer kunt reageren is ontleend aan het artikel Gemeenteopbouw: een geestelijke zaak, en luidt:

Tot aan de zomervakantie staan er nog drie nummers gepland: op 1, 15 en 29 juni. De thema's daarvan zijn achtereenvolgens: nut en noodzaak van de synode, evangelische christenen in beweging, en blijdschap. Dat laatste is een extra dik zomernummer. Het eerste nummer van na de zomervakantie verschijnt D.V. op 10 augustus.

We kunnen goed organiseren en slecht met elkaar over de kern van het geloof praten

Christelijke meditatie

TEKST: AD DE BRUIJNE, HOOGLERAAR ETHIEK EN SPIRITUALITEIT AAN DE TU IN KAMPEN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

‘Onderweg voer ik hele gesprekken met God’. Ik ken iemand die hardloopt en intussen aan God denkt.

Na afloop ervaart zij niet alleen lichamelijke voldoening maar ook geestelijke rust. Geen wonder dat het vorig jaar verschenen *Handboek christelijke meditatie* ook aandacht besteedt aan loopmeditatie.

Meditatie is in, vaak vanuit oosterse, Boeddhistische inzichten. Hulpverlening, bedrijfstrainingen en persoonlijke ontwikkelingsplannen maken gebruik van meditatietechnieken, zoals *mindfulness*. Gereformeerde christenen houden daarvan soms afstand en lijken nauwelijks bezig met meditatie. Toch denk ik dat zij er onbewust wel degelijk aan doen. Bovendien ontving meditatie tot in de 20e eeuw een gerespecteerde plaats binnen de gereformeerde geloofsbeleving. Misschien moeten we vandaag niet zozeer afstand houden als wel teruggrijpen op onze eigen bronnen van christelijke meditatie.

Inhoudrijk Daarbij bewijst het genoemde *Handboek* goede diensten. Het is inhoudrijk, al mis ik voldoende aandacht voor de meditatietraditie vanuit de Reformatie. Terecht gaat het veel over de klassieke christelijke bronnen. Ook komen hedendaagse oosterse accenten in beeld, maar bijvoorbeeld puriteinse en evangelicale bewegingen mis ik. Intussen beweert men wel dat meditatie sinds de moderniteit kwijnde. Dat verradt een eenzijdig kerkelijk

‘mainstreamperspectief’. Inderdaad komen de meeste auteurs uit de traditie van de PKN, al werkt ook een Rooms-katholieke schrijver mee en ontvangen wij een fraaie bijdrage van de vrijgemaakte predikant Jos Douma. Overigens zijn de meeste auteurs erkende autoriteiten op dit terrein, die garant staan voor waardevolle inhoud. De protestantse

‘Waardevol zijn de vele direct toepasbare aanwijzingen voor de praktijk van de meditatie’

predikant Lex Boot voerde de redactie en schreef zelf ook een aantal bijdragen. Naast hem werkten bijvoorbeeld Gideon van Dam, Kitty Bouwman, Leendert Terlouw en Marius Noorloos mee.

Waardevol zijn onder meer de vele direct toepasbare aanwijzingen voor de praktijk van de meditatie. Uit eigen ervaring herken ik het gevaar waarop het boek wijst. Veel en zelfs innig over meditatie schrijven, lezen, spreken of preken vervangt zomaar de daadwerkelijke beoefening ervan. Dat vormt een klassieke valkuil van bevindelijkheid. De beschrijving van de geloofservaring verdringt dan de geloofservaring zelf. Dit boek helpt juist om zelf te gaan mediteren.

Gods woorden Wat is christelijke meditatie? Helaas hanteren de auteurs onderling verschillende omschrijvingen.

Boot heeft het nogal ingewikkeld over ‘een periodiek herhaalde persoonlijke rite van afzondering in stilte, waarbij een onderbreking gezocht wordt in de tijd en in mentale processen’ (pag. 25v). Later in het boek lezen wij eenvoudiger en juist: ‘de aandacht richten op een bepaald object’ (pag. 133). Boots omschrijving past op alle spirituele oefeningen, bijvoorbeeld ook contemplatie. Het lijkt mij zuiverder om meditatie en contemplatie meer te onderscheiden. Ook rond de plaats van Gods Woord in de christelijke meditatie vind ik het boek niet stevig genoeg. In de Bijbel zelf staat Gods Woord centraal in de meditatie, bijvoorbeeld in Psalm 1. Psalm 119 is ooit terecht getypeerd als één lange meditatie over de Thora. Wel kan die meditatie rond het Woord meerdere vormen aannemen.

In de eerste plaats denk ik aan concentratie op de woorden zelf, ze proeven en in je hart ‘om en om laten gaan’ en zo de kracht ervan voor jezelf ervaren. Dat kan verbaal, bijvoorbeeld via innerlijke vragen bij Bijbelinhouden, en visueel, door bij de woorden beelden op te roepen of je vanuit een deelnemersperspectief voor te stellen wat de woorden zeggen.

In de tweede plaats kun je via die woorden binnenstappen in de werkelijkheid waarnaar ze verwijzen, dus de

wereld van God en zijn werken. Je staat bijvoorbeeld stil bij Gods werken, bij de natuur, de geschiedenis, actuele gebeurtenissen, maar ook bij schilderijen, gedichten of muziek. Steeds doorleef je die werkelijkheden in het licht van Gods woorden.

In de derde plaats kun je je richten op de 'leer' die Gods woorden samen bevatten, dus op de grote geloofsthema's als Gods eigenschappen, Christus' persoon, verzoening, genade, oordeel, kerk enzovoort.

Deze driedeling bouwt voort op klassieke meditatievormen als *lectio divina* of de ignatiaanse methode. Tegelijk staat zij open voor andere manieren van meditatie, die het boek overigens ook noemt, maar wel zo dat de betrokkenheid op Gods Woord de spil blijft.

Argeloos Op nog een punt bevat dit *Handboek* enige spanning. Aan de ene kant bepleiten Boot en anderen nadrukkelijk *christelijke* meditatie. Deze volgt 'een wezenlijk andere koers' (pag. 14) dan andere, bijvoorbeeld oosterse religiositeit. Aan de andere kant verwaagt deze grens toch regelmatig en wordt elke religieuze ervaring positief begroet. Dan wil men 'iets van de goddelijke Geest horen ritselen in vormen van meditatie die niet als exclusief christelijk geduid kunnen worden' (pag. 19). En bij een intense werkelijkheidsbeleving staat ineens: 'wie gelovig is zou dit God kunnen noemen' (pag. 97). Hier wrekt zich dat hedendaagse westerse christenen vaak op een naïeve manier blij zijn met de herlevende interesse in religie en spiritualiteit. Begrijpelijk, omdat we in het Westen een tijdlang te maken hadden met de gedachte dat mensen wel zonder religie kunnen. Maar bezien vanuit andere tijden en werelddelen is er geen enkele reden

om blij te zijn met herlevende religie of spiritualiteit in het algemeen. Altijd en overal zijn mensen godsdienstig geweest, ook in de tijd van de Bijbel zelf. Juist dan blijkt de echte tegenstelling, namelijk die tussen de ware God en de afgoden. Nu de westerse schijn dat mensen zonder religie kunnen wordt doorgeprikt, komt alleen maar die echte tegenstelling weer terug. Voor zover in niet-christelijke spiritualiteit sprake is van werkelijke transcendentie, staan we dus voor afgoden of demonen. Hierin blijft het *Handboek* te argeloos. Dat wrekt zich af en toe wanneer 'vreemde' elementen invloed uitoefenen op christelijke spiritualiteit. Zo construeert men een zekere spanning tussen de 'eeuwige Christus' en de 'historische Jezus', op een manier waarin je de vroegere gnostiek herkent die vandaag inderdaad massaal herleeft (pag. 30). Dezelfde vermenging proef ik in de stelling dat je door meditatie 'elk moment opnieuw uit God geboren wordt' (pag. 28, 87). Tot vervelens toe wordt verder herhaald dat je 'geen energie moet verspillen aan oordelende gedachten'. Ik besef dat er momenten zijn waarop zo'n advies nuttig is, maar ik herken tegelijk oosters gedachtegoed dat geen tegenstellingen aanvaardt en zich verzoent met de dingen zoals ze zijn (pag. 77). Die oosterse wijsheid sluit aan bij de hedendaagse westerse allergie voor geoordeeld worden en bij de behoefte aan positiviteit en bevestiging. De Bijbelse tegenstelling tussen goed en kwaad en de daarmee samenhangende verzoeningsleer zijn fundamenteel anders.

Geschapen mogelijkheden Hiermee zeg ik niet dat oosterse inzichten of technieken onbruikbaar zijn. Terecht vraagt dit *Handboek* bijvoorbeeld

aandacht voor het belang van lichaam en lichaamshouding, al hoor ik te veel schooljufklanken in de terugkerende opmerking dat we 'mooi rechtop' moeten zitten (pag. 91). Ook inzichten rond ademhaling, emotieregulering, het 'stillen' van onrustige gedachtestromen, en het effect van lopen, dansen, en klanken zijn waardevol. Zulke inzichten beschouw ik echter niet als religieus van karakter. Het zijn antropologische inzichten die soms niet door christenen maar door anderen ontsloten zijn. Dat gebeurde met meer waardevols uit Gods schepping. In dat licht vind ik het dan ook overdreven om een religieuze lading te geven aan de meditatie-ondersteunende effecten van reizen of lopen. Het *Handboek* begint in dat verband over de Bijbelse metafoor van de weg en over de Emmaüsgangers die lopend de aanwezigheid van Jezus ervoeren. Ook zonder zulke 'vrome' rechtvaardigingen begrijp ik dat hardlopen mijn hoofd leeg maakt en me helpt focussen, onder meer op God en zijn Woord.

N.a.v. Lex Boot (red.), *Handboek christelijke meditatie. Vertrekpunten, wegen en vruchten*. Zoetermeer (Boekencentrum), 2011. 368 pagina's, € 29,90.

Verskil in sacramenten

Reactie op reacties – 1

TEKST: BAS LUITEN, PREDIKANT TE AMERSFOORT – DE HORSTEN EN HOOFDREDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Ruim een jaar geleden schreven ds. Roth en ik over kinderen aan het avondmaal¹. Op die artikelen is door diverse lezers gereageerd; dat was ook de bedoeling. Reacties zijn te lezen op de site van De Reformatie, in het blad Nader Bekeken of in een weblog². Door omstandigheden lukt het nu pas om de draad van een jaar geleden weer op te pakken. In een tweeluik proberen we het beoogde gesprek een stap verder te helpen.

Speerpunten De vragen die aan mij werden gesteld, vat ik samen in de volgende speerpunten:

- Het lichaam van Christus is een eenheid, je kunt de maaltijd niet bestemmen voor een deel ervan. De kerk viert Christus, dit doen niet losse kerkleden, het is geen maaltijd voor gevorderden;
- Er is geen verschil tussen doop en avondmaal inzake één- of tweezijdigheid. Beide zijn tweezijdig; het verbond heeft steeds twee delen; in de

doop handelt God, in het avondmaal de gemeente;

- Het avondmaal vervangt het Pascha, het werd net zo gevierd aan de huizen, kinderen deden aan de maaltijd mee. Kinderen groeien in geloof, net als volwassenen. Volwassenen moeten juist worden als een kind.
- Voor Roth is het allerbelangrijkste dat het in de maaltijd gaat om 'gedenken' en het leermoment daarin, om te leren geloven. Dat gedenken is in Pascha en avondmaal gelijk, het is

niet veranderd, alleen de inhoud is toegenomen.

- Ook is voor Roth essentieel dat het in het avondmaal niet zozeer gaat om geven en ontvangen, maar om deelhebben aan Christus. Dit geldt ten volle ook voor de kinderen in de gemeente;
- In de vroege christelijke kerk vierden de kinderen van begin af aan het avondmaal mee. Meteen na de doop kreeg de baby de eucharistie aangereikt in de vorm van een druppel wijn³.

Onze Heer Jezus geeft ons zijn lichaam en bloed, wij eten en drinken Hem. Hij geeft zich helemaal aan ons, wij geven ons helemaal aan Hem. Dit is zonder twijfel tweezijdig. ///

Leermomenten Eerlijk gezegd werd ik verrast door de reacties. Ik wist niet dat dit onderwerp zo leeft. De argumenten en de bezinning daarop hebben mij gebracht tot de volgende leermomenten:

- De bekende passage in 1Korintiërs 11, over jezelf eerst beproeven om niet op onwaardige wijze te eten en te drinken, gaat niet over de vraag of kinderen mogen deelnemen aan de viering. Paulus schrijft dat met het oog op zondige praktijken, hij heeft het niet over handelen in onwetendheid. Als alléén deze passage in de Bijbel zou

staan, zou de praktijk zo kunnen zijn dat kinderen deelnemen aan het avondmaal tenzij ze bij het opgroeien onchristelijk gedrag vertonen.

- Onze persoonlijke eenheid met Christus is ingebed in onze gezamenlijke eenheid met Hem, als zijn lichaam. Dit wordt terecht benadrukt. Te veel is de viering nu een activiteit van de leden afzonderlijk, in de praktijk vaak gespreid over twee erediensten op één zondag, terwijl het gezamenlijke in onze belijdenis voorop gaat (HC zondag 21)! In deze eenheid zijn de kinderen van de gelovigen begrepen, niet minder dan de volwassenen, uit kracht van Gods verbond. Daarom mag er geen grote afstand zijn tussen doop en avondmaal, hoe dan ook.
- De praktijk dat jonge kinderen niet deelnemen aan het avondmaal lijkt vooral te zijn ontstaan in de 13e eeuw. Helemaal eenduidig ligt dat niet, nadere studie zal nodig zijn. Toch is de geschiedenis niet beslissend. Dat vroeger zelfs een zuigeling de wijn kreeg toegediend zegt mijns inziens vooral iets van een sacramentsbeschouwing waarmee de Reformatie gebroken heeft, namelijk dat in de sacramenten het heil werd toegediend dat voor groot en klein onmisbaar was (vergelijk de nooddoop).

Punt van verschil Nu wordt duidelijker waar het om draait. Het draait om het verschil in inzicht inzake de eenzijdigheid of tweezijdigheid van het sacrament. Ik stem toe dat het altijd gaat om een tweezijdig verbond én dat er steeds geloof nodig is van onze kant. Toch *begint* Gods verbond eenzijdig. Alle

genade is uit Hem alleen! Mijns inziens wordt dat zichtbaar in de doop. De doophandeling is enkel en alleen van God, de dopeling, groot of klein, wordt begraven met Christus (Rom. 6). Geen mens werkt daaraan mee, niemand kan zichzelf begraven. Van een kind wordt daarbij gezegd dat het zonder het te weten door God in genade wordt aangenomen, om Christus' wil, zoals het ook zonder het te weten deel heeft aan onze zondeval in Adam (doopformulier). Aan de ouders wordt gevraagd of zij dát geloven. Zij zeggen 'ja' op wat God eenzijdig aan het kind doet. Ook beloven vader en moeder dat zij hun kind over God zullen vertellen. Essen-

'Het gedenken

is méér dan een

leermoment, het

is ook een bewust

handelen'

tiel is echter dat de ouders niet iets beloven namens het kind. In de verbondssluiting tussen God en kind is God de Énige die wat belooft. Bij het avondmaal evenwel gaat het om 'neem, eet, dit is mijn lichaam' (Mat. 26). Dit is net zo goed uit God. Toch wordt hierbij ook van onze kant een activiteit gevraagd.

Onze Heer Jezus gaat aan tafel met ons en wij met Hem. Hij geeft ons zijn lichaam en bloed, wij eten en drinken Hem. Hij geeft zich helemaal aan ons, wij geven ons helemaal aan Hem. Dit is zonder twijfel tweezijdig. Dit tweezijdige wordt ook de inhoud van het gedenken: 'Doe dit om Mij te gedenken' (Luc. 22:19). Dit maakt het gedenken tot méér dan een leermoment, het is ook een bewust handelen. De vraag is: kan een kind hieraan onbewust meedoen, gedragen door het geloof van zijn ouders? Daarop zeg ik geen ja. De vergelijking met de belofte van een vader en moeder bij de doop van hun kind gaat hierbij niet op. Ouders kunnen wel 'ja' zeggen op de belofte van God voor hun

kind, maar zij kunnen de geloofskeus voor hun kind niet maken.

Geen Pascha Hier ligt ook een verschil tussen het avondmaal en het Pascha. Groot en klein ontvingen bij de uittocht uit Egypte het lam op tafel en het bloed aan de deurposten, als een schaduw van Hem die komen zou. Daarin was Christus aanwezig, zéker. Toch was er bij de viering van het Pascha geen goddelijke Gastheer. Er werd niet gevraagd 'Wie zeg je dat Ik ben?' Dat Jezus zegt 'dit is mijn bloed, het bloed van het verbond' (Marc.14), is nieuw ten opzichte van al het bloed dat bij wijze van schaduw vloeide.

En werd het avondmaal net zo aan de huizen gevierd als het Pascha? De stelligheid waarmee dat wordt beweerd deel ik niet. Blijkens de beschrijving in Hand. 2:43-47 kwam de (grote) gemeente aan de huizen bijeen. Dat is niet hetzelfde als de gezinskring, die voor het Pascha zo kenmerkend was. Het Pascha werd juist niet gevierd 'bij elkaar aan huis', maar door elk gezin afzonderlijk.

Zonder uitstel Deze gedachtewisseling heeft mij er wel bij bepaald, dat de afstand tussen doop en avondmaal bij ons groot geworden is. Eens, bij de vrijmaking, werd benadrukt dat de doop geen uitstel verdraagt. Misschien is het vandaag tijd om dit van het avondmaal te zeggen. Bewust toetreden mag als een kind.

1 Robert Roth, *Neem, eet en gedenk. De liturgische positie van de kinderen van de kerk*; Bas Luiten, *Gelovig proeven*; Beide artikelen in *De Reformatie* jrg. 86 nr. 14, 8 april 2011.

2 Zie www.wimvanderschee.nl

3 Zie Anje de Heer, *Kinderen en avondmaal*; Een historische en een liturgische invalshoek, in *De Reformatie* jrg. 86 nr. 22, 9 september 2011.

Samen één lichaam

Reactie op reacties – 2

TEKST: ROBERT ROTH, PREDIKANT TE OEGSTGEEST /// FOTO: HENK WISSELINK, LICHTBRON (LELYSTAD)

Uit de reacties op de artikelen vorig jaar blijkt grote betrokkenheid bij de gedachtevorming over het onderwerp kinderen en avondmaal. Het samen verder zoeken naar antwoorden is gediend bij het verhelderen van de vragen in deze discussie. In dit artikel probeer ik die vragen in het vizier te krijgen.

De kinderen horen bij de gemeente – daar is iedereen het over eens. Door de doop zijn ze ingelijfd in het lichaam van de kerk, het lichaam van Christus en hebben ze deel aan al Gods schatten en gaven. In de taal van het geloof leren we het onze kinderen zeggen met de woorden van zondag 21 van de catechismus, voorafgaand aan het meevieren van het avondmaal.

'Het 'uit genade' is niet goed zichtbaar in het avondmaal als je de kinderen niet laat aangaan'

aan het kruis volbracht, vergeving van zonden en eeuwig leven uit genade schenkt.' Het slotakkoord ('uit genade') van dit antwoord is zichtbaar in de doop, maar minder in het avondmaal als je de kinderen van de kerk niet laat aangaan. De doop maakt zonneklaar dat God onvoorwaardelijk is in zijn aanbod. Het avondmaal maakt zonneklaar dat God dat niet is: er moet worden geloofd. Dat kan zinvol zijn wanneer het avondmaal iets anders dan de doop toezegt. Maar in beide sacramenten gaat het om hetzelfde aanbod.

Pastorale motieven De vraag om het avondmaal te gebruiken op weg naar persoonlijk geloof wordt gevoed door pastorale motieven. De kinderen moeten inderdaad leren dat aangeboden genade aangenomen dient te worden; zo is de structuur van Gods verbond. Die duidelijkheid onthouden aan de kinderen kan leiden tot een mistig geloofsleven waarin niemand de contouren van God kan zien. Maar

evengoed vanuit pastorale motieven is het onjuist om bij aanbod van hetzelfde heil in doop en avondmaal God op een verschillende manier voor te stellen: onvoorwaardelijk en voorwaardelijk. Ik zie er catechisanten een behoedzaam en alert geloofsleven door ontwikkelen: ik heb Gods genade gekregen, maar leef ik wel voldoende als christen om nu datzelfde heil aan het avondmaal te mogen ontvangen? Je hoort het dubbele godsbeeld erin doorklinken.

Lichaam Elke dopeling, juist de kinderdopeling zou ik zeggen, leert dat hij alleen maar kan bestaan bij de gratie van het geheel. Omdat er een lichaam is, kan ik worden ingelijfd. Toch hanterden we tot voor kort formuleringen bij het avondmaal die het individuele geloof voorop stelden om het lichaam van de kerk te definiëren: 'Daarom zullen wij allen, die door waar geloof in Christus ingelijfd zijn, samen één lichaam zijn.'² Dat maakt dat ik vragen stel, niet alleen bij de deelname aan de sacramenten, maar ook bij de kerk. Wat is nu het lichaam van de kerk? Is dat inclusief of exclusief de gedoopte kinderen?

Verbandsstructuur Ziedaar de structuur van het verbond: gekregen goed moet ontvangen worden, doop leidt tot belijdenis en zo tot het avondmaal. Bij deze structuur, die van aanbod dat leidt tot aanname, stel ik de vraag of het niet beter is om *beide* sacramenten in te zetten op weg naar persoonlijk geloof in de Heer van de kerk. Zowel de aard als de spanning van het verbond blijft daarmee overeind.¹ Als kerk belijden we immers, in HC zondag 25, v/a 66, dat *beide* sacramenten ingesteld zijn 'om ons door het gebruik daarvan de belofte van het evangelie nog beter te doen verstaan en te verzegelen. Deze belofte houdt in dat Hij ons om het enige offer van Christus,

'Ik zie er catechisanten een behoedzaam en alert geloofsleven door ontwikkelen'

Zoals gezegd, bij de doop zeggen we dat de kinderen van gelovige ouders worden ingelijfd in het lichaam van Christus.³ Wie ik hier ook over spreek en lees, niemand wil bij het avondmaal suggereren dat de kinderen niet bij de gemeente horen. De liturgische taal in onze avondmaalsformulieren was echter op z'n minst opmerkelijk. Ook al zijn deze formuleringen achterwege gelaten in de door de GS Harderwijk 2011 vrijgegeven formulieren, de op deze formuleringen gebaseerde praktijk is zichtbaar gebleven. En daarmee is voor mij ook de vraag gebleven: wie behoort nu eigenlijk tot het lichaam van de kerk?

Verdichting Hierover schreef kort Anje de Heer.⁴ In liturgie wordt vormgegeven aan zaken die buiten ons vermogen liggen, schrijft ze. We mogen al inademen wat nu nog niet is, vormgeving brengt stileren met zich mee en dat leidt tot verdichting. Uitzicht verandert, nieuwe

wegen ontvouwen zich, tijd krijgt een andere betekenis. Ik denk dat ze scherp ziet. Mijn vraag hierbij is: wat zorgt ervoor dat dit kan plaats vinden in de liturgie? Ik denk dat dit te maken heeft met de hoofdpersoon van de liturgie, Christus Jezus. In Hem komt God tot ons en in Hem gaan wij tot de Vader. Is het niet zo, dat zijn werkelijkheid de werkelijkheid van zijn lichaam is? Wat betekent dat voor de kerk ten aanzien van het avondmaal? Kan vanuit deze verdichting in Christus Jezus uitgelegd worden dat Christus de kinderen niet laat meevieren?

Schrift Al deze vragen hebben te maken met de uitleg van de Bijbel. Op tekstniveau, bijvoorbeeld als het gaat om de precieze exegese van de instellingswoorden, maar ook als het gaat om de grote lijnen van de Schrift: is

Christus en Hij alleen de dragende, aanwezige grond van de geschiedenis van God met zijn volk (2 Kor. 1:19.20;

1 Kor. 10:4), of is er door zijn komst iets veranderd waardoor er bij het avondmaal om persoonlijk geloof gevraagd mag worden? We belijden dat eerste; wat zegt dat over de voortgaande lijn van Oude naar Nieuwe bedeling en over

de verhouding tussen oudtestamentische en nieuwtestamentische feesten? Uiteindelijk wordt het belang van deze vragen ingegeven door de woorden van Paulus uit 1 Kor. 11: onderscheiden we het lichaam van Christus – Christus als de gevende en delende en de gemeente die dat moet weerspiegelen – goed?

1 Dit in antwoord op J.W.van der Jagt in *Van kinderdoop naar kindercommunie?* (1), in Nader Bekeken, jrg. 18, nr. 5 mei 2011, blz. 134a en B.Luiten in *Gelovig proeven*, in De Reformatie, nr. 14, jrg. 86, 8 april 2011, blz. 301.

2 Gereformeerd Kerkboek, 2006, blz. 742 en 748.

3 Zie de formulieren voor de doop.

4 Anje de Heer, *Kinderen en avondmaal. Een historische en een liturgische invalshoek*. De Reformatie, nr. 22, jrg. 86, 9 september 2011, blz. 513bc.

Niemand wil bij het avondmaal suggereren dat de kinderen niet bij de gemeente horen. ///

Het goede leven

'Wie het leven liefheeft en gelukkig wil zijn, moet het goede doen.' Deze tekst van Petrus zou het motto van dit boek kunnen zijn. Reinier Sonneveld houdt ons in dit boek een spiegel voor. Hij wijst scherp op de afgoden van deze tijd en op Jezus die zelf het goede Leven is. Het is ook een praktisch boek, met gespreksvragen en 'doe-dingen'.

240 p., € 13,50

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten.nl – in de boekwinkel

ORIËNTATIE VOOR NIEUWE DIAKENEN

Het Diaconaal Steunpunt organiseert opnieuw oriëntatiebijeenkomsten voor nieuwe diakenen. Reacties op de bijeenkomsten van voorgaande jaren waren heel positief: 'Als beginnend diaken veel aan deze avond gehad. Fantastisch!'; 'Super leerzaam!'; 'Mooie avond, ander beeld gekregen van taak diaconaat!'; 'Een waardevolle avond, veel informatie, goed gepresenteerd.' Deze bijeenkomsten zijn natuurlijk een 'must' voor elke nieuwe diaken, maar ook ervaren diakenen ervaren de avonden als heel waardevol. Meld je daarom ook aan voor één van de bijeenkomsten.

Er staan vijf avonden gepland, verspreid over het land: 31 mei in Groningen, 5 juni in Zwolle, 19 sept. in Enschede, 20 sept. in Houten en 25 sept. in Tilburg. Ga voor meer informatie en aanmelden naar www.diaconaalsteunpunt.nl. Zoals altijd zijn aan deze bijeenkomsten geen kosten verbonden.

FAIRE NAASTE INSPIRATIECONGRES

De Bijbel draagt ons op om recht te doen en te zorgen voor bescherming van de zwakken en het zwakke. Rentmeester-schap is daarbij een veelgehoord principe: op een verantwoorde manier omgaan met Gods schepping.

Voor individuele christenen, maar ook voor kerken liggen er flinke uitdagingen. Want hoe zijn principes als rentmeester-schap, liefde voor God en de naaste, zorg voor de schepping en respect voor de Schepper te vertalen naar ons dagelijks leven en naar ons kerk-zijn en gemeente-leven? Ofwel: hoe kan ik als kerk, maar ook als individueel christen, een faire, rechtvaardige naaste zijn?

Vanuit de diaconale kerkelijke organisaties binnen de CGK, GKv en NGK willen we binnen onze kerken graag een bezinning rond deze thema's op gang brengen en vanuit die bezinning en bewustwording inspiratie creëren om stappen te zetten in de strijd tegen armoede en onrecht. Het programma Faire Naaste richt zich daarbij op predikanten, diakenen, leden van commissies van beheer en andere, geïnteresseerde gemeenteleden. Eerste aanzet is de organisatie van een tweetal inspiratiedagen in Zwijndrecht (9 juni) en Wezep (16 juni). Met een afwisselend programma met aansprekende sprekers, praktische workshops en ruimte voor uitwisseling hopen we een eerste stap te zetten. Meer informatie over het programma kunt u vinden op www.fairenaaste.nl.

VERSCHENEN: PIANOBEGELEIDINGEN BIJ KERKLIEDEREN

Bevat bewerkingen van: Blijf mij nabij, De Heer is mijn herder, Heer, ik kom tot U, Jezus, leven van mijn leven en Psalm 42. Dirk Zwart, *Pianobewerkingen over Kerkliederen (1)* op amateur-niveau; voor thuis of tijdens de eredienst. 16 pagina's. Prijs € 12,50 (+ 2,50 verzendkosten), te bestellen via e-mail: nootzaak@jak.nl. Website: www.dirkzwart.com.

OPEN AVOND TU KAMPEN

Ben je geïnteresseerd in een opleiding theologie? Kom dan naar de open avond van de Theologische Universiteit in Kampen! De open avond vindt plaats op 12 juni en je bent welkom vanaf 19:00, adres is Broederweg 15.

De avond zal bestaan uit een presentatie over de universiteit. Daarbij is er gelegenheid is om vragen te stellen aan

studenten en docenten en andere medewerkers van de universiteit.

Zo kun je van alles te weten komen over de studie, maar bijvoorbeeld ook over aansluiting met andere studies en meer dingen van die aard.

Aanmelden voor de open avond kan via pr@tukampen.nl. Wil je ook overdag eens een kijkje nemen op de universiteit, colleges meemaken of misschien het studentenleven proeven, dat kan altijd. Laat het ons weten via hetzelfde e-mailadres, dan nemen we contact met je op.

PINKSTERCONGRES PREDIKANTEN

Het jaarlijkse Pinkstercongres voor predikanten, georganiseerd door het predikanten GKv|netwerk, wordt dit jaar gehouden van 29 t/m 31 mei. Het congres vindt plaats in Congreshotel Mooirivier in Dalfsen en het thema is gekoppeld aan het boek *Marginaal en missionair*. De auteur, Wim Dekker, zal zelf als spreker optreden. Martijn Horsman, voorganger in Stroom, Amsterdam, zal kritisch reflecteren op Wim Dekkers referaat. Hij zal diens beschouwing, die voornamelijk gericht is op de PKN, leggen naast de vrijgemaakte kerken. Ciska Stark, universitair docent in de Praktische Theologie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, zal haar licht laten schijnen op de homiletische beschouwingen van Wim Dekker.

Het programma loopt van 29 mei (start 14.30 uur) tot en met 31 mei (einde 14.00 uur). Het is een gevarieerd programma met afwisseling tussen lezingen, reacties, groepsbesprekingen en ruimte voor ontspanning en ontmoeting.

Meer informatie over programma en aanmelding is te vinden op www.cgm.nl onder agenda.